

1568492

Агатагел Кримський

Історія III Турецьки

ЗВІДКИ ПОЧАЛАСЯ ОСМАНСЬКА ДЕРЖАВА,
ЯК ВОНА ЗРОСТАЛА Й РОЗВИВАЛАСЯ
І ЯК ДОСЯГЛА АПОГЕЮ
СВОЄЇ СЛАВИ Й МОГУТНОСТІ

У книзі видатного українського сходознавця, академіка Агатангела Кримського (1871-1942) висвітлено цікаві сторінки історії Османської імперії XV - XVI ст. — доби її блискучого розквіту.

Де що є:

<i>Агатангел Кримський та його "Історія Туреччини"</i>	5
Акад. Омелян Пріцак.	
<i>Переднє слово</i>	11
Передосманська Турецька держава в Малій Азії	
I	13
Про турецькі племена.	
II	14
Найдавніша історія турецького плем'я. Потяг до Європи крізь українські степи.	
III	14
Турецьке посування крізь Персію. Турки VI в. побіля середнеазійських границь сасанідського Ірану й їхні зносини з візантіяцями. Мусульманська сельджуцька імперія з XI в.	
IV	16
Румська (іконійська) вітка сельджуцьких турків, 1077–1300. Іранізм культури Іконійського султанату. Приязні стосунки з християнами.	
V	19
Монгольська навала XIII в. підрізає Іконійське султанство.	
VI	20
Про термін "Туреччина".	

Історія Туреччини од заснування держави до початку Царгородської доби

а) XIV вік. Як витворилася Османська держава, і як вона скасувала дев'ять інших князівств, і як прийшов Тімур	
I	21
Загальний характер початків османської історії.	
II	21
Як османи появилися в 1230-х рр. і закріпилися в Малій Азії.	
III	24
"Збирання землі турецької" за чотирьох перших османських володарів XIV в.	
IV	25
Завойовуються в XIV в землі греко-візантійські (Бруса 1326 і ин)	

та слов'янські; Мюрад I в Адріанополі 1361 та Філіпополі 1363, серби і Косове поле 1389; Баєзід I Блискавичний бере столицю болгарського царства Тирново 1393. Доля підбитого болгарського царства і давнішої Великої Сербії; рештки сербської самостійності; перші слов'янські впливи на Туреччину Османська держава значно цивілізується

- V 32
Османське постійне військо "йєні чері" (яничари), його порони Блискуча військова перемога Баєзида I Блискавичного над європейськими лицарями під Нікополем 1396.
- VI 39
Тімурове нашествя. Ангорське побоїще 1402 – і занепад Османської держави.
- VII 42
Байка про Тімурове християнство.
- б) XV вік, перша половина. Туреччина після Тімурового нашествя, аж доки запанував Мехеммед II Завойовник (1451)**
- I 43
- II 44
Нове "збирання землі турецької"; Мехеммед I Челебій (1402 – 1421). Боротьба проти братів (Сулейман в Адріанополі до 1411, Муса 1410 – 1413) та проти малоазійських сельджуцьких емірів. Релігійно-соціальні дервішські заклоти 1415–1418; Сімавна-оглу та його апостоли. Намагання миритися з франками та приятелювання з Візантією.
- III 49
Мюрад II, 1421–1451. Внутрішнє об'єднання Туреччини. Благородна натура Мюрада II та його терпимість супроти чужовірців. Турецький двір слов'янщиться. Невдатна облога Царгорода 1422; новий імператор Іоан VIII Палеолог шукає приязні Мюрада II. Загальноєвропейські зусилля дати туркам одсіч; Луцький з'їзд 1429. Турки одвойовують Солунь од венетянців, 1430. Флорентійська унія 1439. Політичні її зобов'язання перед сходом; кардинал Джульєано Чезаріні підготовлює Європу до хрестового походу проти турків.
- IV 56
Військові дії Мюрада II проти Угорщини 1438–1442 як привід до хрестового походу. Король Угорщини Володислав III Ягайлович 1439–1444 та герой Гуньядь Янош, "білий лицар Волощини". Хрестовий похід 1443–1444 з Угорщини крізь Болгарію; Мюрад II у клопоті; невігідний для нього Сегединський мир 1444. Хрестоносці заразівінько ламають свою присягу під впливом легата Чезаріні і знову йдуть походом на Туреччину крізь Болгарію. Розгром хрестоносців під Варною 10 падол. 1444 і загибель короля "Володислава Варненчика". Яку загальну політичну вагу мала Варнинська перемога османів?

Мехеммед II Завойовник (1451–1481)

- а) Завоювання Царгорода (1453), Пелопонесу (1460) і Трапезунтської імперії (1461)**
- I** 71
- II** 71
- У якому стані перебували недобитки Візантійської імперії к половині XV віку; латинський гніт над візантійцями. Турки XV в. для греків симпатичніші од латинників; турецька терпимість за часів Мюрада II.
- III** 76
- Запанування Мехеммеда II в столиці Адріанополі 1451; грецька спроба налагодити добрі стосунки проміж новими самодержавцями Костянтином XI Палеологом та Мехеммедом II не дає доброго висліду. Імператор удається по допомогу на захід, обов'язуючися запровадити церковну унію, 1452–1453; ненависть православних греків проти цієї видумки свого володаря.
- IV** 78
- Турки облягають Царгород, квіт.-май 1453. Царгород падає 29 мая 1453; страшні подробиці. Джерела й помічні праці для історії остатніх часів візантійської столиці. Пророкування, що "русе пле-м'я" знов завоює Царгород.
- V** 89
- Modus vivendi різних релігій у новоздобутій турецькій столиці 1453. Сприятлива організація для грецької церкви. Доля латинників в османському Царгороді після 1453 р.; венеціяни та галатські гену-езці. Щаслива доля для жидівства в Царгороді під османським во-лодінням; різкий контраст з переслідуваннями проти жидів у като-лицькій Європі. Вражіння на заході з того, що османи здобули Цар-город; початок для ідеалізування турецьких порядків.
- VI** 103
- Мехеммед II звоює візантійські деспотії в Пелопонесі, 1460.
- VII** 108
- Кінець Трапезунтської імперії, 1461.
- б) Ще інші завоювання Мехеммеда II**
- I** 113
- Остаточне закріплення за турками півночі Балканського півострова.
- II** 115
- Боротьба Мехеммеда II проти володіннів латинських.
- III** 119
- Останні роки Завойовника. Похід на о. Родос (1480) і, крізь півден-ну Італію, на Рим. Султанова смерть – і радість Європи.
- IV** 120
- Грецький погляд XV в. на султана Мехеммеда II як на законного наступника візантійських імператорів.

Мирна перерва в історії Туреччини. Баєзід II Святий (1481–1512)

- I 122
Миролюбний, лагідний Баєзід II – контраст до Мехеммеда-Завойовника.
- II 122
Нечасті військові дії за Баєзіда II. Повстання його брата Джема. Боротьба з Венецією; пам'ятна морська перемога османських кораблів коло Сапієнци, 1499. Відносини з Угорщиною та Польщею; хижі забіги турецького війська до Галичини 1497–1498 рр.
- III 126
Зразки Баєзидової лагідності. Як він ставивсь до перського шіїтського шаха Ісмаїла-сефевіда. Перший московський посол у Царгороді (1497) і його поведінка. Макіявеллієва гадка про султана Баєзіда II.
- IV 127
Культурна діяльність Баєзіда II. Незадоволення войовників-яничарів. Замість Баєзіда вони дають султанський престіл його синові Селімові Грізному (1512).

Апогей турецької військової могутності:

Селім I Грізний (1512–1520) та Сулейман Пишний (1520–1566)

а) Селім I Грізний(1512–1520; народ. 1467)

- I 129
Грізна вдача в султана Селіма I. Сумний кінець його батька й інших родичів. Трагічне становище везірів. Прихильна думка гуманіста Паоло Джовіо про Селімову грізність.
- II 131
Нахил у Селіма I Грізного до масових розправ над чужовірцями та єретиками. Католицькі й православні тодішні паралелі. Невдатна султанова спроба винищити всіх своїх підданих-християн. Дуже вдатне винищення всіх єретиків-шіїтів (1513).
- III 134
Війна проти перського шаха-шіїта Ісмаїла Сефевія, гарячого ворога суннітам; Чалдиранський бій 1514 р. Османські територіяльні придбання од розбитого шаха.
- IV 139
Селім I Грізний завойовує державу сирійсько-єгипецьких мамлюків 1516–1517. Байка про те, що аббасидський халіф Мютаваккіль III урочисто передав османським султанам свої халіфські права.
- V 144
Селім I Грізний ладнається до війни проти європейців та й турбується, щоб у османів був добрий флот. Його смерть, 1520.

б) Сулейман Пишний(1520–1566)	
I	146
Думки європейців про нового султана Сулеймана Пишного і правдива його характеристика. Прозвання Сулейманове у європейців і в турків.	
II	149
Завоювання Сулеймана Пишного в Азії; од персів одібрано Багдад і шіїтські святині.	
III	153
Політичне становище Європи в епоху Реформації. Імперія Карла V. Східня Європа, з Кримом, у XVI в.	
IV	159
Похід турків на Угорщину: бій під Мухачем 1526. Похід Сулеймана Пишного на Відень 1529 і дальша доля угорських земель.	
V	163
Османи, спорудивши флот, виганяють хрестоносців-лицарів з о-ва Родоса (1522); імператор надає вигнанцям о-в Мальту. Що чинили мальтійці та османський пірат Барбароса в Мбгрибі; магрибські стосунки.	
VI	166
Військова спілка султана Сулеймана Пишного та французького короля Франциска I (1536). Культурні й політичні наслідки їхнього договору.	
VII	169
Морська перемога турків над європейцями коло Превези 1538. Щаслива дальша війна турецько-французької спілки проти габсбургської ліги. Магриб, окрім Марокка, стає османським (1551 Трипіль, 1568 Тунис).	
VIII	171
Межі велетенської імперії Сулеймана I Пишного. Державні його прибутки. Казна в Башті на Сім веж і міт про її невичерпанність.	
IX	176
Нещасливе воювання старезного султана проти о-ва Мальти 1565 та проти Сигота в Угорській Русі 1566. Його смерть. Оцінка, яку дала Сулейманові Пишному Європа.	
X	179
Слов'янський характер Туреччини XVI в.	
XI	182
Українські невільники в Туреччині, що привозилися з кримської Кафи. Кримські татари-людолови – з кінця XV в. бич для України. Козаки в XVI в. стають плотом проти хижацьких татарських наскоків; кн. Дмитро Байда-Вишневецький і первопочаток Запорозької Січи, в 1550-х рр.; малохристиянський характер козацтва в XVI в. Картина татарського нашестя на Вкраїну (за Оржельським XVI в.); як одганяли полонених українців до Криму і продавали в Кафі	

(за Михайлом Литвином). Тяжка доля українських невільників у Туреччині; “каторги”. Нащо кастрували гарненьких хлопців? Нелике становище невільниць-українок; кобзарський епічний тип Марусі Богуславки. Слова Михайла Литвина про українських бранок, одружених із значними турками.

XII	201
Українська бранка, попівна-Роксолана, або Хуррем-султанша, пом. 1558, турецька цариця. Її величenna сила над могутнім падишахом Сулейманом Пишним; через неї на смерть скарано путящого везіра Ібрагіма 1523–1536. Довга, але для Роксолани щаслива, її боротьба проти головної султанші-черкешенки; роля везіра Рустема. Трагічна загибель 1553 черкешиного сина, царевича Мустафи. Престола наступником проголошено Селіма П'яного, сина українки-Роксолани, на нещастя для Туреччини. Мусульманська побожність султанші Роксолани та Сулеймана Пишного; оподаткування християнських єрусалимських святинь задля мусульманських мечетів. Аналогічні паралелі в інших краях (у Польщі). Тільки ж ані в Роксолані, ані в Сулеймані Пишному не можна добачити справжнього фанатизму.	
XIII	213
Культурний розцвіт Туреччини в епоху Сулеймана Пишного. Законодавство; видатні правники. Історичне письменство XVI в. Архитектура.	
XIV	217
Туркофільство в Європі XVI в	
Європейські джерела XVI в.	237
Ahathanhel Kryms'kyj and his <i>History of Turkey</i>	276
Ahathanhel Krimskiy ve Onun <i>Türkiye Tarihi</i>	278
Перелік ілюстрацій	280